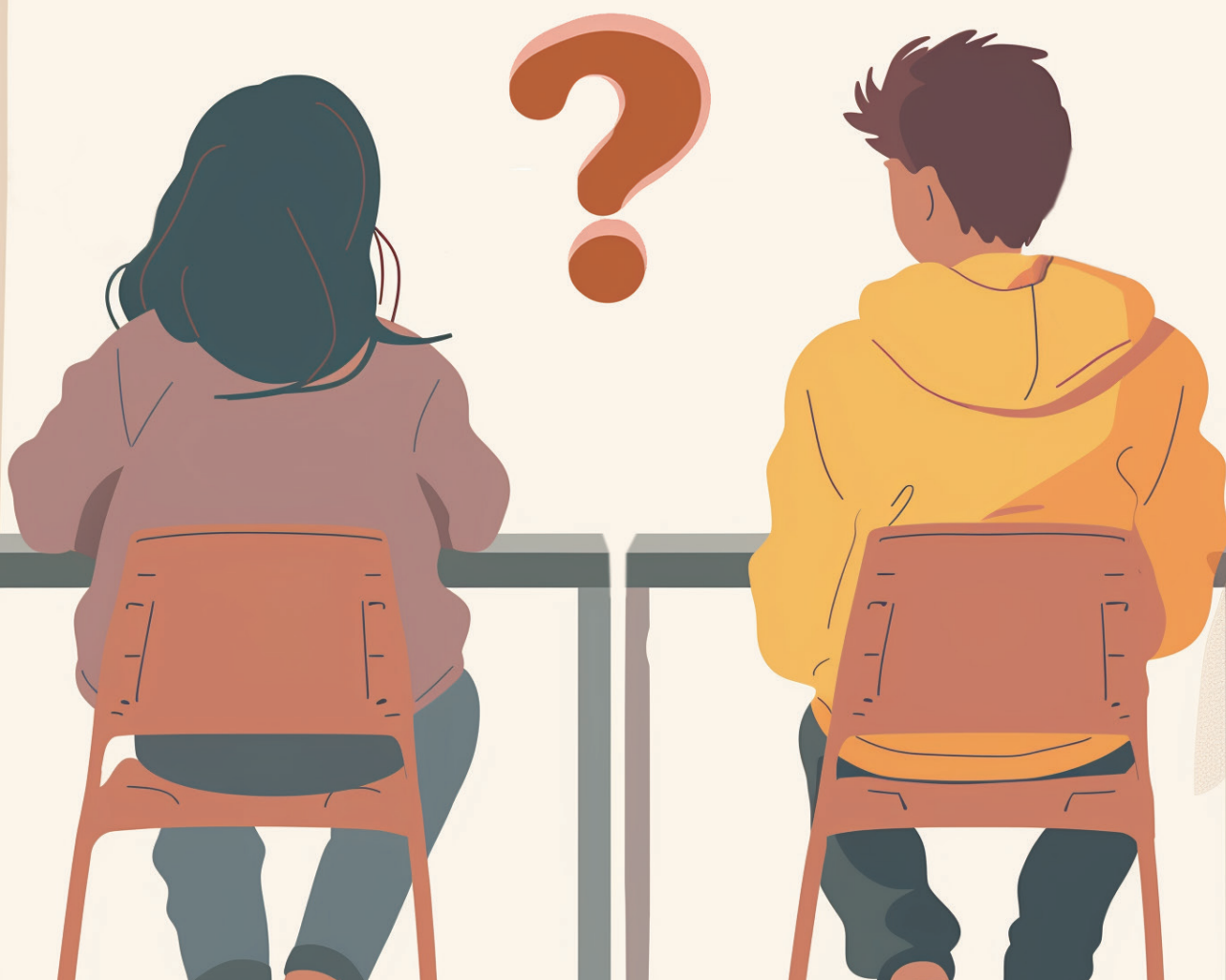




כשהתחיים רועמים הכיתות שותקות?

התייחסות בתי הספר לאירועי 7 באוקטובר והמלחמה בעזה
מנקודת מבטם של בני הנוער



מדד השותפות
בקרב בני נוער בישראל
2024

חלק א'

השנה החולפת הייתה שנה קשה ביותר עבור הציבור בישראל. החרדה, החשש והאובדן בעקבות אירועי 7 באוקטובר לצד המתח, חוסר הוודאות והשחיקה המנטלית הנלווים להתמשכות המלחמה בעזה מעצבים את סדר היום של כל אזרח ומעצימים את המתח השורר ממילא בין הקבוצות השונות בישראל. תחושות וחוויות אלה לא פסחו גם על בני הנוער בישראל. עם זאת, עד היום נעשו מחקרים מועטים בלבד אשר בחנו את החוויות, את התפיסות ואת העמדות של בני הנוער כלפי היחסים שבין הקבוצות בישראל לנוכח האירועים. **עקב התמורות המתרחשות כיום ביחסים שבין הקבוצות השונות בישראל והשלכותיהן הקשות הצפויות על עתידה של החברה בישראל, נדרשת מפת דרכים מכוונת ומבוססת-נתונים להבנת המציאות בקרב הנוער, שעל בסיסה ניתן יהיה גם להגדיר מטרות וכיווני פעולה חינוכיים לקידום יחסים סובלניים, מכילים ושוויוניים בין הקבוצות.**

זוהי מטרתו של מחקר מדד השותפות העדכני שערך מרכז אקורד בקרב בני נוער ובנות נוער בכיתות י' עד י"ב¹ בישראל בעת האחרונה (ראו תרשים המאפיינים הדמוגרפיים של המדגם).²

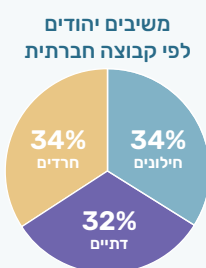
המחקר מתבסס על תאוריות ועל כלי מדידה מעולם הפסיכולוגיה החברתית ומתחבר למחקרים קודמים שערך מרכז אקורד בשנים האחרונות ביחס לתפיסות ועמדות בין קבוצתיות הן באוכלוסייה הבוגרת והן בקרב בני הנוער בישראל (ראו דוחות קודמים של מדד השותפות [כאן וכאן](#)). **המחקר מאפשר להשיב על שאלות מפתח העוסקות באופן שבו בני הנוער חווים ותופסים את המציאות החברתית ואת היחסים בין הקבוצות בישראל בעת הנוכחית, למשל: האם בעקבות המלחמה השתנו רגשותיהם של בני נוער יהודים וערבים אלה כלפי אלה, ואם כן – כיצד? אילו תפיסות רווחות בקרב הנוער ביחס לעתיד היחסים בין הקבוצות? מהי רמת התמיכה בערכים דמוקרטיים בקרב בני נוער והאם היא השתנתה עקב המלחמה? כיצד תופסים בני הנוער את התייחסות בתי הספר למצב?**

אנו מאמינים שממצאי המחקר וההמלצות העולות ממנו יאפשרו להניע פעולה חינוכית מערכתית בונה ומותאמת למצב חברתי החדש שנוצר, אשר תסייע להפחית את המתחים בין הקבוצות בעיתות שגרה בכלל ובעיתות משבר בפרט, ותקדם תשתית של רגשות, תפיסות והתנהגויות סובלניות, מכילות ושוויוניות בקרב הבוגרים והבוגרות העתידיים של מערכת החינוך.

ממצאי המחקר יפורסמו בהדרגה בכמה דוחות קצרים במהלך יוני-יולי 2024. הדוחות יתמקדו בסוגיות שונות העולות מהנתונים, ובהן העיסוק של בתי הספר במצב בעקבות המלחמה, תמיכה בערכים דמוקרטיים בקרב בני נוער בצל המלחמה, חסמים והזדמנויות ביחסי בני נוער יהודים-ערבים בערים מעורבות, תמונת עתיד היחסים בין הקבוצות החברתיות בישראל מנקודת מבטם של בני הנוער ועוד.

התפלגות המאפיינים הדמוגרפיים במדגם

המחקר נערך בקרב 1,582 בני נוער ובנות נוער: 809 יהודים ו-773 ערבים בחודשים מרץ-אפריל 2024.³



חלוקה לפי כיתות

31% שכבת י'

34% שכבת יא'

35% שכבת יב'



התייחסות בתי הספר לאירועי 7 באוקטובר והמלחמה בעזה מנקודת מבטם של בני הנוער

הדוח הראשון בסדרה מוקדש לתפקידם החינוכי של בתי הספר ביחס למשבר הביטחוני והחברתי שאירע בשנה החולפת. באופן ממוקד יותר, הדוח מבקש לבחון אם בתי הספר עסקו בהתעצמות המתחים בין קבוצות בישראל בכלל ובהתדרדרות ביחסי יהודים וערבים בפרט מאז תחילת המלחמה, ואם כן – כיצד.

אנו מאמינים כי שאלת ההתמקמות והגדרת התפקיד של מערכת החינוך אל מול סוגיות אלה היא בעלת חשיבות עליונה במציאות הנוכחית, שבה הולכים ומתעצמים תהליכים חברתיים שליליים של קיטוב, של הפרדה ושל עוינות בין הקבוצות, ולצידם מרחפת סכנה ממשית להתפרצות של אלימות אזרחית בין יהודים לערבים (כפי שהתרחש במאי 2021).

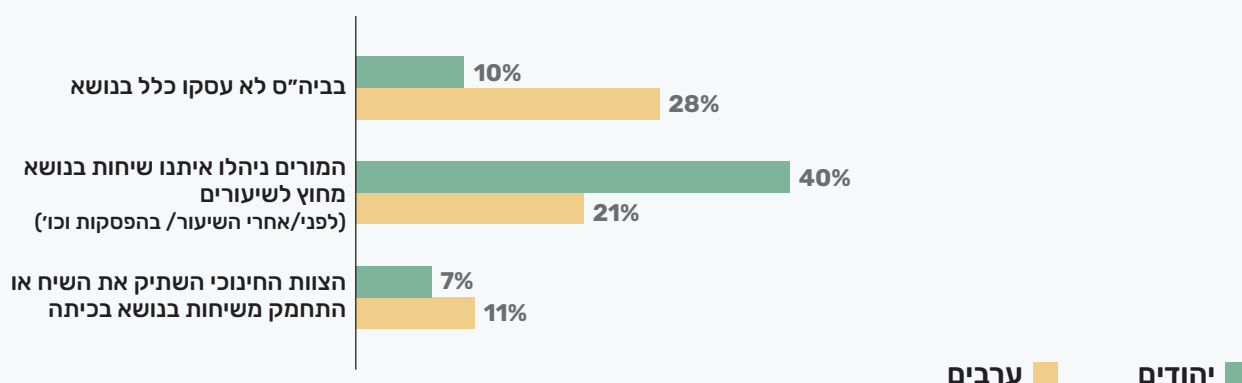
נציג תחילה את עיקרי הממצאים שעלו מהתשובות של הנשאלים בנושא זה, ובסופו של הדוח נציג גם מסקנות והמלצות יישומיות הנובעות מהממצאים.

בהשוואה לתלמידים היהודים, שיעור ניכר מהתלמידים הערבים העידו כי בבית ספרם לא היה עיסוק בנושא אירועי 7 באוקטובר ובמלחמה בעזה

בקרב תלמידים יהודים נמצא כי הרוב המוחלט של בתי הספר עסקו במלחמה. ייתכן כי לא רק עוצמת האירוע מסבירה את העיסוק בבתי הספר, אלא גם העובדה שאין מדובר באירוע שנוי במחלוקת בחברה היהודית. יתרה מכך, כ-40% מהמשיבים ציינו כי המורים והמורות היו זמינים לשיחות בנושא גם מחוץ לשיעורים, ורק אחוז קטן של משיבים העיד שהצוות החינוכי בבית הספר השתיק את העיסוק בנושא או התחמק מלעסוק בו – עדות נוספת להתכוונות המערכתית לעיסוק בנושא.

תרשים 1:

מרבית בני הנוער העידו כי בבתי הספר שלהם עסקו בסוגיות הקשורות לאירועי המלחמה, אך בהשוואה לבתי ספר בחברה היהודית, בבתי ספר רבים יותר בחברה הערבית לא עסקו בנושא כלל. באילו אופנים עסק ביה"ס שלך באירועי 7 באוקטובר ובמלחמה בעזה? (שיעור המשיבים באחוזים)



* המשיבים התבקשו לסמן את כל התשובות הנכונות עבורם. היה אפשר להשיב יותר מתשובה אחת או לא להשיב כלל.

לעומת זאת, כ-30% מהמשיבים מהחברה הערבית העידו שלא שוחחו איתם בבית הספר על המלחמה, פי שלושה מהמשיבים היהודים שהשיבו כך. הנתון מפתיע, שכן המלחמה היא אירוע משמעותי עבור כל אזרחי המדינה. משיחותינו עם אנשי חינוך ערבים עלה כי חלק מהיעדר ההתייחסות נובע מהיעדר גיבוי מהמערכת לעסוק בנושא. רבים מאנשי החינוך הערבים העידו שקיבלו שיחות לא פורמליות שבהן התבקשו שלא לעסוק בנושא עם התלמידים. אנשי חינוך העדיפו לשתוק ולא לשוחח על הנושא עם תלמידים מתוך חשש מההשלכות של שיחות אלה.

ככלל, לאורך כל התקופה הנוכחית אזרחים ערבים חשים שגבולות השיח הצטמצמו, וכי אין להם אפשרות להביע עמדות ודעות שהן לגיטימיות בחברה דמוקרטית. לנוכח החשש של הרוב היהודי מהציבור הערבי והניסיונות לחפש ולסמן בחברה הערבית אנשים המבטאים מסרים ועמדות המערערים על מטרות המלחמה או על צדקת הדרך, עובדים ערבים אזרחי ישראל נקלעו למצב שבו הם שוקלים את מילותיהם ולעיתים אף בוחרים בשתיקה כדי שלא לסכן את פרנסתם. **בשדה החינוך מצב זה פוגע ביכולת של אנשי החינוך למלא את תפקידם כראוי ופוגע בעבודה החינוכית עם התלמידים.**⁴

למצב זה מצאנו תימוכין גם במחקר שלנו, שכן כשליש מבני הנוער היהודים ציינו כי הם תומכים בהרחקה של עובדים ערבים מבתי הספר בעת המלחמה, וכ-80% מבני הנוער הערבים ציינו כי כיום ערבים בישראל חוששים במידה רבה מההשלכות של הבעת דעה בפומבי. ואכן, בפועל כאחד מכל שלושה תלמידים בחברה הערבית לא שוחח על המלחמה בבית הספר. **הדבר חמור עוד יותר, מכיוון ששתיקת בית הספר מאותתת לתלמידים כיצד מצופה מהם לנהוג בימים אלה, ובכך מתבצעת העברה של חוויית ההשתקה ופגיעה בערכים דמוקרטיים.**

בבתי ספר יהודים תיעדפו עיסוק והתמקדות בחברה היהודית פנימה. בתי הספר הערביים עסקו יותר בהיבטים הקשורים ליחסים בין קבוצות: סובלנות ועזרה הדדית בין חברי שתי הקבוצות

שאלנו את בני הנוער אילו תכנים עלו במסגרת העיסוק של בית הספר במצב. בבתי הספר היהודיים עלה כי עיקר העיסוק היה במבט פנימה אל הקבוצה היהודית. בתי הספר תיעדפו התבוננות רפלקטיבית של התלמידים על תחושותיהם ותפיסותיהם ועזרה בוויסות הרגשות ובהתמודדות עם פחדים וחרדה שהתעוררו עקב המצב. נושא שלישי שבו עסקו הוא האפשרויות להתנדב ולסייע למי שנפגעו (לגבי נושא זה נמצא הבדל בין מערכות החינוך: משיבים דתיים העידו כי עסקו בנושא זה יותר ממשיבים חילוניים, ומשיבים חילוניים העידו על עיסוק בנושא יותר ממשיבים חרדיים; ראו תרשים 1 בנספח). גם כאן הנתונים אינם מפתיעים: בתי הספר מציבים במרכז את התלמידים ודואגים לשלומם ולרווחתם. הדבר מסביר גם את העיסוק באפשרות להתנדב, אולי כדי להעביר את התלמידים מעמדה פסיבית אל מחוזות שבהם הם יכולים לקחת אחריות ולחוש שליטה מסוימת בתוך המצב הכאוטי.

לעומת זאת, ניכר כי בבתי הספר היהודיים בחרו שלא לעסוק ביחסים בין הקבוצות ובמרקם החברתי המתוח והעדין הנלווה למלחמה המתמשכת. למשל, הממצאים מראים כי פחות משליש מבתי הספר היהודיים חינוכו לסובלנות בין יהודים וערבים אזרחי ישראל או הביעו מסר נגד אלימות בין הקבוצות עם פתיחת המלחמה (בקרב חילונים המסר היה הבולט ביותר, לאחר מכן בקרב דתיים ופחות מכול בקרב חרדים; ראו תרשים 1 בנספח). סובלנות והיעדר אלימות אמורים להיות נקודת המוצא לכל אחד, ללא תלות בדעתו או עמדתו. **היעדר אמירה חינוכית וערכית מפורשת המעודדת סובלנות והמגנה אלימות בקרב אחוז ניכר מבתי הספר אינו רק מאכזב בשל הריק החינוכי שנוצר, אלא אף מסכן את יכולתה של החברה המגוונת בישראל לתפקד ולהתמודד באופן בונה עם המתחים השוררים בה בטווח הארוך בכלל ובמצבי משבר בפרט.**

מאכזב לגלות שרוב בתי הספר לא עסקו גם בסוגיות שאינן שנויות במחלוקת – למשל סיפורי עזרה הדדית של אזרחים ערבים לאזרחים יהודים, כלומר ביטוי מובהק לחוסר נכונות לעסוק ביחסים בין הקבוצות ולבחירה החינוכית להתעלם מקבוצת החוץ בסיפור הקולקטיבי שבחרים לספר. בהקשר זה חשוב לציין ש-35%

מהמשיבים היהודים (ו-23% מהמשיבים הערבים) שבית ספרם לא עסק בסולידריות בין אזרחים ערבים ליהודים ציינו כי הם בכל זאת נחשפו לסיפורים כאלה, משמע רבים מבני הנוער נחשפו למידע על המתרחש בחברה הכללית, דרך פנייה למקורות אחרים שבהם לקבוצת החוץ כן היה חלק בסיפור החברתי המשותף.

בהמשך לכך, רק משיב אחד מתוך עשרה משיבים יהודים ציין כי בבית הספר עסקו בנקודת המבט של אזרחי ישראל הערבים. עיסוק בנקודת המבט של קבוצת החוץ הוא מורכב, שכן היא אינה עשויה מקשה אחת וכוללת מן הסתם עמדות ותפיסות שונות. עם זאת, מבחינה פסיכולוגית ייתכן שהיעדרו של עיסוק בחוויה של קבוצת החוץ נובע מתפיסה (שגויה לפי מחקרים בנושא) של אמפתיה כמשאב מוגבל. תפיסה זו גורמת לאנשים למקד את הקשב שלהם בקבוצת הפנים מחשש שהיכרות עם הקושי שחווה קבוצת החוץ תפגום בהזדהות ובחיבור לקבוצת הפנים. ואולם היעדר העיסוק בנושא גם עשוי להעיד על התחושה של הצוות החינוכי שאין הוא מצופה לעסוק בנושא. בהיעדר ציפייה ממסדית להתבוננות אמפתית, הצוות החינוכי נמנע ממנה ופועל על פי הנורמה שמכתיבה התנהלות המשרד.

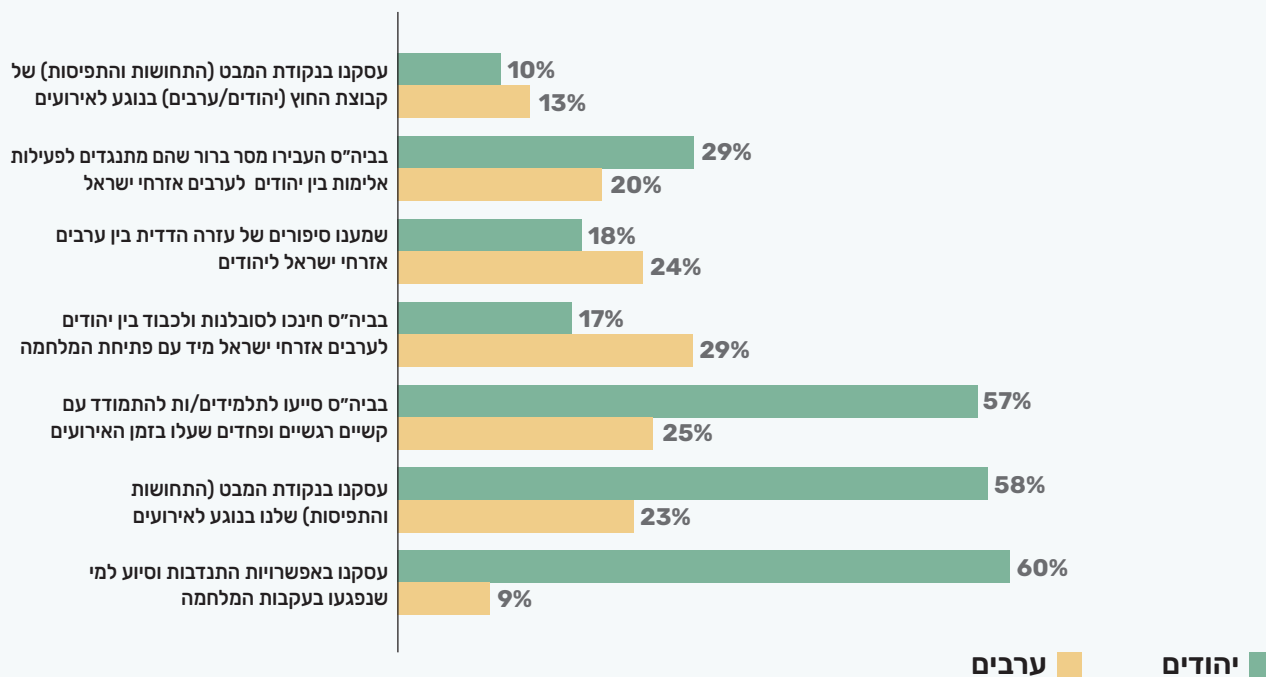
בדומה למשיבים היהודים, משיבים ערבים ציינו כי עיקר העיסוק בבתי ספרם היה התבוננות רפלקטיבית על תחושות ותפיסות ומתן מענה רגשי לתלמידים (אם כי באופן משמעותי פחות מזה שבאוכלוסייה היהודית). שני נושאים נוספים שבלטו בבתי הספר הערביים הם עיסוק בעזרה הדדית בין הקבוצות וחינוך לסובלנות בין קבוצתיות, העיסוק בנושאים אלה תפס חלק ניכר במידה רבה יותר משתפס העיסוק בהם בבתי הספר בחברה היהודית.

לעומת זאת, נתון שנמצא נמוך יותר בבתי הספר הערביים (בהשוואה ליהודיים) הוא מסר ברור נגד אלימות בין הקבוצות, אולם כשבוחנים את הנתון לפי תתי-הקבוצות בחברה הערבית, עולה שבתי ספר בערים המעורבות ביטאו יותר את הקריאה להימנע מאלימות (ראו תרשים 2 בנספח). נראה כי ביישובים שבהם יש לתלמידים יותר מגע עם קבוצת החוץ (כבערים מעורבות), ההתמקדות על מניעת אלימות בולטת יותר עקב החשיבות של מניעת אלימות ביישוב מעורב שבו החיכוך בין הקבוצות גבוה יותר.

תרשים 2:

אופי המענה החינוכי שניתן בבתי הספר בחברה היהודית והערבית

באילו אופנים עסק ביה"ס שלך באירועי 7 באוקטובר ובמלחמה בעזה? (שיעור המשיבים באחוזים)



* המשיבים התבקשו לסמן את כל התשובות הנכונות עבורם. היה אפשר להשיב יותר מתשובה אחת או לא להשיב כלל.

החשיפה לאירועי 7 באוקטובר מחוץ לכותלי בית הספר: בני הנוער הערבים מקבלים את עיקר המידע מהרשתות החברתיות

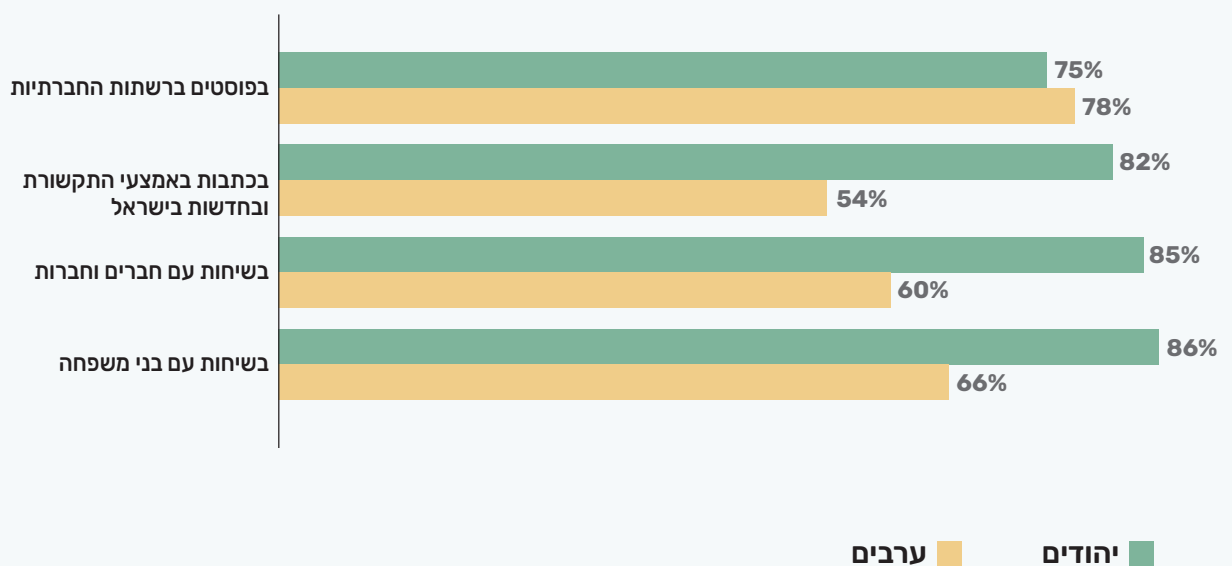
הממצאים ממחישים בבירור שהתלמידים אינם מסתמכים רק על בית הספר כדי ללמוד על המציאות. רובם המוחלט של המשיבים היהודים העידו שמקורות המידע שלהם הם שיחות עם חברים ועם בני משפחה, קריאה, צפייה בחדשות ועיסוק בנושא ברשתות החברתיות. גם אם נניח שהשיחות עם החברים ועם בני המשפחה הוקדשו ברובן לעיסוק בפן הרגשי, הרי צריכת חדשות – ובמידה רבה גם העיסוק בנושא ברשתות החברתיות – מעידים על רצון לידע ולהבנה של המציאות. מבחינה זו על בתי הספר למלא תפקיד אקטיבי יותר בתיווך המציאות ובעזרה לתלמידים בעיבוד המידע שהם צורכים.

בקרב בני הנוער הערבים, אחוז המשיבים שדיווחו על שיחות על המלחמה עם חברים או עם בני משפחה קטן מזה של המשיבים היהודים. בהיעדר תחושת ביטחון לשוחח בחופשיות – בבית הספר, עם המשפחה ועם חברים – המקור העיקרי של בני נוער ערבים לעיסוק במלחמה הוא הרשתות החברתיות. **אם כן, היעדר העיסוק בנושא בבתי הספר בחברה הערבית כרוך במחיר כבד: עיבוד הרגשות והתפיסות והיכולת להבין את המציאות המורכבת נעשים בעיקר ברשתות החברתיות.** יתרה מזאת, על אף הידוע כיום על השיח המוקצן ועל המידע המסולף המופץ ברשתות החברתיות, הדבר אינו נתפס כך בעיני המשיבים הערבים: להערכתם, הרשתות החברתיות משקפות מציאות אמינה במידה רבה יותר בהשוואה למשיבים היהודים (ראו תרשים 3 בנספח). **אם כן, את החלל שהותיר בית הספר בפרט וההשתקה בחברה הערבית בכלל מילאו רשתות חברתיות, ושכרה של החברה יצא בהפסדה: במקום מסרים דמוקרטיים מתווכים על ידי אנשי חינוך, מתקבל שיח פרוץ שאינו מתווך כלל.**

תרשים 3:

החשיפה לתכנים הנוגעים למצב מאז 7 באוקטובר בקרב בני נוער יהודים וערבים מחוץ לכותלי בית הספר.

סמן את המקומות שבהם עסקת או שמעת על המצב מאז ה-7.10 (שיעור המשיבים באחוזים)



* המשיבים התבקשו לסמן את כל התשובות הנכונות עבורם. היה אפשר להשיב יותר מתשובה אחת או לא להשיב כלל.

חינוך לסובלנות ולמניעת אלימות בתקופת הסלמה איננו מותרות אלא הכרח. ממצאי המחקר מעלים כי על אף המתיחות הרבה והנפיצות ביחסים בין קבוצות בחברה בישראל בכלל ובין יהודים וערבים בפרט עקב המלחמה, העיסוק הישיר של בתי הספר בהגברת הסובלנות והכבוד ההדדי ובמניעת הסלמה היה דל ביותר. הרגשות השליליים והקשים בין הקבוצות בקרב הנוער (בהם נעסוק בהרחבה בדוחות הבאים) הם נורת אזהרה בוחקת המתריעה מפני אפשרות ממשית של התפרצות גל נוסף של אלימות בין צעירים יהודים וערבים בישראל (כפי שאירע במאי 2021). הימנעות מאמירה חינוכית מפורשת המקדמת סובלנות והמגנה אלימות בין הקבוצות לא זו בלבד שאינה מסייעת למנוע התפרצות אלימה כזו, היא אף עלולה להתפרש כביטוי לתפיסתה כנורמטיבית.

אנו קוראים למערכת החינוך לשאת את דגל הסובלנות בין הקבוצות בישראל ולעסוק באופן אינטנסיבי וממוקד בשיקום מרקם היחסים בין יהודים לערבים. לצורך כך נדרשת קודם כול הכרה נרחבת מהותית ופורמלית של הממסד באחריותו לקדם סובלנות ולעסוק בשיקום היחסים. **העיסוק בקידום הסובלנות ובמניעת אלימות בין הקבוצות צריך להיות מוגדר לכל צוותי החינוך באשר הם כחלק מהגדרת תפקידם באופן שוטף בשגרת עבודתם בשדה החינוך, וביתר שאת בעיתות משבר והסלמה.**

על בית הספר לפעול כגורם חינוכי המסייע לתלמידיו בתיווך ובעיבוד סוגיות חברתיות ואזרחיות אקטואליות ובערות. שיחות בכיתה על אירועי אקטואליה, כולל על הרגשות, המחשבות והאמונות של התלמידים כלפיהם, חשובות משום שהן מפתחות מיומנויות שיח ואוריינות דמוקרטית. גם כאן ראשית יש לתת לגיטימציה לצוותי החינוך לעסוק בנושא. יש להדגיש: לגיטימציה פורמלית יש היום בחוזר המנכ"ל, אך היא לבדה – בהיעדר חיזוק הציפייה לעיסוק בנושא ובהיעדר נכונות אמיתית לשיח ביקורתי – אינה מספיקה. על המערכת להעניק לצוות החינוכי ביטחון לעיסוק בנושא כך שמורים לא יחששו לשוחח עם התלמידים על נושאים מורכבים. נדגיש: אין לראות באוריינות דמוקרטית משום אינדוקטרינציה לתפיסות או לאידאולוגיות מסוימות (בין 'ימין' ובין 'שמאל'), אלא חיזוק הכושר של התלמידים לגבש עמדה ולהשתתף באופן פעיל בחברה הדמוקרטית בישראל.

בבתי הספר היהודים, חשוב לחזק את ההיכרות עם אזרחי ישראל הערבים ולבסס תפיסה מכלילה של הזהות האזרחית המשותפת (לא על חשבון העיסוק החינוכי בזהות היהודית הפרטיקולרית, אלא לצידה). היעדר העיסוק בנקודת המבט ובחוויה של החברה הערבית ובהשתייכותה לחברה בישראל, פוגע משתי בחינות: ראשית, הוא פוגע באפשרות של יצירה של זהות משותפת בין הקבוצות וחיזוקה, לדוגמה 'אזרחי ישראל'. מחקרים מראים כי עיסוק בזהות הפרטיקולרית לבדה עלול לשמש זרז להגברת המתח בין הקבוצות ולהקצנה במערכת היחסים ביניהן. שנית, היעדר העיסוק בחוויה ובנקודת המבט של אזרחי ישראל הערבים מונע מהתלמידים גישה לידע חברתי ותרבותי הכרחי להיכרות והשתלבות בחברה המגוונת שבה הם חיים וגם אינו מאפשר להם לפתח אמפתיה כלפי במשתייכים לקבוצות האחרות. אמפתיה היא זרז לסובלנות, לצמצום האלימות ולחיזוק תחושת השותפות בין הקבוצות. בהקשר זה, למשל, הימנעות של בתי הספר השנה מעיסוק בסיפורי מקרה המבטאים עזרה וסולידריות בין אזרחים ערבים לאזרחים יהודים בעת המלחמה⁵ היא החמצה מבחינה ערכית וחינוכית, בייחוד על רקע ממצאי המחקר בקרב הנוער היהודי, המצביעים על קיומם של רגשות שליליים קשים ושל תפיסות הקוראות להפרדה בין הקבוצות ולפגיעה בציבור הערבי (הנושא יידון בהרחבה בדוחות הבאים).

על מערכת החינוך להכיר בחוויית ההשתקה של אנשי ונשות חינוך ערבים ולהתמודד עימה.

פעולה זו מצריכה סובלנות מצד הממסד כלפי עמדות ודעות שאינן בקונסנזוס, אך הן לגיטימיות במסגרת של שיח דמוקרטי חופשי. עמדות ביקורתיות או אף מכעיסות, שאינן כוללות קריאה לאלימות או ביטול זכויות של אחרים, הן לגיטימיות בחברה דמוקרטית, ואף חשובות לכינונה של תרבות שיח אזרחי מורכב ופולורליסטי. האינטרס של מערכת החינוך הוא לאפשר לצוותי החינוך בחברה הערבית לגעת בסוגיות הנפיצות, ודאי כשהחלופה היא השיח ברשתות החברתיות ולא בבתי הספר עצמם. המחיר של השיח הלא-מבוקר והמתלהם, לצד המידע השגוי ברשתות החברתיות הוא הקצנה בתפיסות, בעמדות ובכוונות ההתנהגות וגם שחיקת המעמד והרלוונטיות של מוסדות החינוך מנקודת המבט של הנוער. אנו סבורים שראשית חוכמה היא עבודה פנים-ארגונית במשרד החינוך עצמו כדי לחזק את התפיסה בקרב אנשי המשרד כבסיס להשרשתה במוסדות החינוך.

האם תשתמשי בידע ובתובנות העולים מהדוח במסגרת תפקידיך?



הערות שוליים

¹ בקרב משיבים חרדים נדגמו בניסוי הלומדים בישיבה קטנה ובישיבה גדולה באותן קבוצות גיל.

² כדי להסיק על כלל החברה הופעלו משקולות המתבססות על נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנת 2021: מגדר וגיל (בהתבסס על שכבת לימוד) וכן דת ואזור מגורים (הצפון, המשולש, הדרום, ערים מעורבות) עבור ערבים ומגורים בעיר מעורבת (כן או לא) וקבוצה חברתית (חילונים, דתיים, חרדים) עבור יהודים. כאשר יוזכרו הבדלים בין הקבוצות (או בין השנים) לאורך הדוח, מדובר בהבדלים מובהקים סטטיסטית.

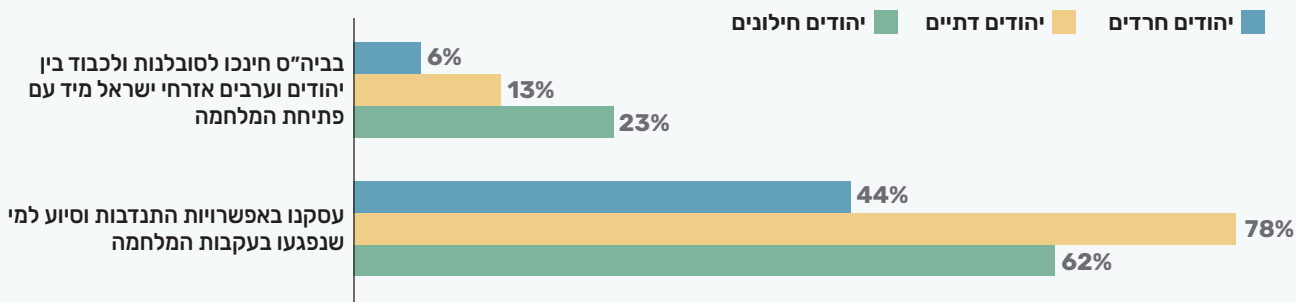
³ הנתונים בחברה הערבית נאספו על בסיס דגימת שטח, ובחברה היהודית בשילוב של שאלון מקוון ודגימת שטח. המשתתפים השיבו על השאלון בעברית או בערבית בהתאם להעדפותיהם.

⁴ [ראו למשל המקרה של המורה סברין מסראונה](#) שהשתתפה בהפגנה חוקית לציון יום הנכבה והושעתה מהוראה על ידי בית הספר והרשות המקומית עד לבירור. לאחר כשבועיים החליט משרד החינוך שהיא רשאית לחזור ללמד. כלומר, אף שהבעת דעה מורכבת היא לגיטימית ומעוגנת בנהלים, יש בהתנהלות המערכת משום איתות חד למורות שלא לעשות כן. לפירוט ולמקרים נוספים ניתן לקרוא [בא וצא](#).

⁵ ראו [אתר](#) שפיתח צוות אקורד, המאגד סיפורי סולידריות ועזרה הדדית בין יהודים לערבים בעקבות אירועי 7 באוקטובר.

תרשים 1: המענה החינוכי שניתן בבתי הספר בחברה היהודית בחלוקה לשלוש קבוצות (יהודים חילונים, דתיים וחרדים)

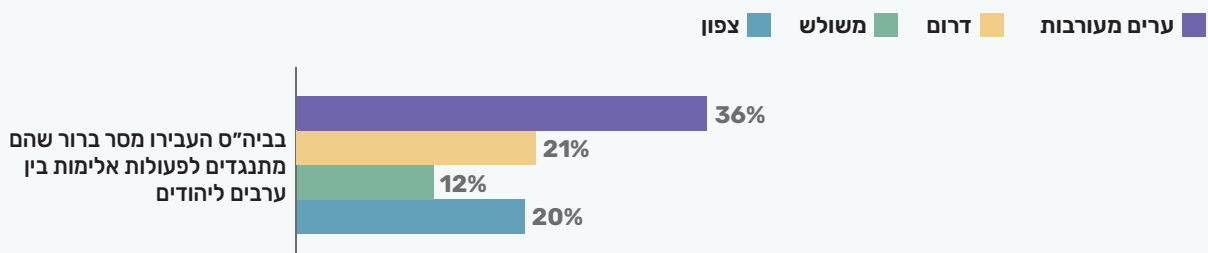
באילו אופנים ביה"ס שלך עסק באירועי ה-7.10 ובמלחמה בעזה? (שיעור המשיבים באחוזים)



* המשיבים התבקשו לסמן את כל התשובות הנכונות עבורם. היה אפשר להשיב יותר מתשובה אחת או לא להשיב כלל.

תרשים 2: המענה החינוכי שניתן בבתי הספר בחברה הערבית בחלוקה לארבעה אזורי מגורים (הצפון, המשולש, הדרום וערים מעורבות)**

באילו אופנים עסק ביה"ס שלך באירועי 7 באוקטובר ובמלחמה בעזה? (שיעור המשיבים באחוזים)

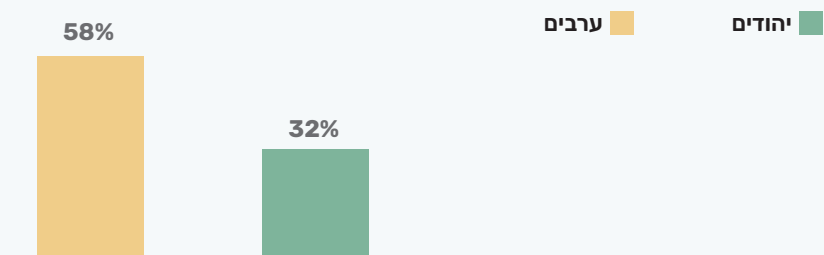


* המשיבים התבקשו לסמן את כל התשובות הנכונות עבורם. היה אפשר להשיב יותר מתשובה אחת או לא להשיב כלל.

** הערים שהוגדרו כערים מעורבות עבור משיבים ערבים הן: מעלות תרשיחא, עכו, נוף הגליל, חיפה, תל אביב-יפו, רמלה ולוד.

תרשים 3: בני נוער ערבים תופסים את המידע ברשתות חברתיות כאמין יותר משתופסים אותו בני נוער יהודים.

באיזו מידה המידע ברשתות החברתיות לגבי המלחמה בעזה ולגבי קבוצת החוץ בדרך כלל אמין ומשקף את המציאות? (אחוז המשיבים שסימנו 4 ומעלה, 1 = כלל לא; 6 = במידה רבה).



המחקר נערך על ידי הצוות המקצועי של מרכז אקורד - פסיכולוגיה חברתית לשינוי חברתי.

מרכז אקורד הוא ארגון חברתי-אקדמי ייחודי הפועל באוניברסיטה העברית בירושלים, המרכז, מפתח ומנגיש ידע אקדמי חדשני בפסיכולוגיה חברתית כדי לקדם יחסים שוויוניים, סובלניים ומכבדים בין הקבוצות החברתיות השונות בישראל. במסגרת הפעילות שלנו אנו עוסקים בהרחבה ביחסים שבין יהודים וערבים במרחבים השונים בישראל בתקופות שגרה ובעיתות הסלמה.

עריכת לשון: ד"ר נחמה ברוך
עיצוב גרפי: אפי ויצמן - סטודיו עגול

